

Analiza prikaza seksualnosti u Netflixovoj seriji "Sex Education"

Zanoškar, Matija

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:861297>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-04**



Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)



SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Matija Zanoškar

Analiza prikaza seksualnosti u Netflixovoj seriji „Sex education“

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2020.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za kulturalne studije

Matija Zanoškar

Matični broj: 0115064816

Analiza prikaza seksualnosti u Netflixovoj seriji „Sex education“

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij kulturologije

Mentor: doc. dr. sc. Sarah Czerny

Rijeka, 01.09.2020.

SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI:

Ovaj rad poslužiti će kao analiza prikaza seksualnosti u Netflixovoj seriji *Sex Education*. Seksualnost se kao tema oduvijek protezala u popularnoj kulturi. Prikazi seksualnosti oduvijek su išli na ruku razbijanja tabu tema ukorak s vremenom i stanjima u društvu. Seksualnost kao pojam je izuzetno opširna i ne postoji točna definicija, no upravo je zbog svojih nedopunjenih 'krakova' zanimljiva.

Sex education je jedna od rijetkih serija koja svojom tematikom osim reprezentacije različitih područja seksualnosti, zapravo humorizira seksualnost i adolescente, zapravo obgrljuje njihovu nestašnost ili možda zbunjenost te dobi. Seksualnost nije nešto što se u televizijskim serijama ili filmovima treba predstavljati kao nešto problematično što treba rješavati, kako se to već znalo proteklih desetljeća. Zato je ova serija osvježanje u vidu ponuđene perspektive na seksualnost adolescenata i zdravstveni aspekt seksualnosti koju je nužno prigrliti.

Serija nastoji potaknuti razgovor o tabuiziranim temama, time pomaže gledateljima da se otvorenije poistovjete s pričama likova i njihovim situacijama koje su i više nego realne.

KLJUČNE RIJEČI: seksualnost, adolescenti, popularna kultura, seksualno zdravlje, edukacija, školstvo, spolni odgoj

SADRŽAJ:

1. Uvod	1
2. Što je seksualnost i zašto je proučavamo?	2
2.1.Kratak uvid u povijesni pregled seksualnosti.....	3
2.2.Margaret Mead o razdoblju rane mladosti (<i>Sazrijevanje na Samoi</i>).....	6
2.3.Derek Freeman i njegov kritički osvrt na rad Margaret Mead.....	7
2.4.Problematika proučavanja seksualnosti i metode u praksi.....	8
3. <i>Sex Education</i> (Netflix, 2019.)	9
3.1.Seksualni ili zdravstveni odgoj.....	10
3.2.Seksualnost u Jugoslaviji.....	12
3.3.Utjecaji na seksualno ponašanje mladih.....	14
3.4.Adolescentno mišljenje o seksualnosti.....	16
4. Spolne bolesti i kontracepcija	19
5. Aseksualnost	20
6. Panseksualnost ili biseksualnost?	21
7. Zaključak	22
8. Literatura i Izvori	23, 24

1. Uvod

U ovom radu pokušat ću analizirati pojam seksualnosti na temelju prikaza u Netflixovoj seriji *Sex Education*. Rad sadrži baznu raščlambu seksualnosti, poimanje iste kroz povijest i koja je svrha njenog proučavanja. Knjiga *Ljudska seksualnost* poslužit će za postavljanje temelja i uvoda u seksualnost. Osim problematike opširnog proučavanja seksualnosti i metode proučavanja osvrnut ću se i na istraživanje Margaret Mead i njezino djelo *Sazrijevanje na Samoi* koje je izuzetno doprinijelo grani antropologije. Margaretino istraživanje našlo se na meti Dereka Freemana, pa ću se tako osvrnuti i na njegovu kritiku. Svaki oblik istraživanja ima i svoje prepreke. Oblici istraživanja su različiti, pa tako i metode kojima se znanstvenici služe.

Seksualnost osim što zadaje probleme u svojem poimanju zbog svoje širine, još uvijek je delikatna tema o kojoj je teško otvoreno razgovarati. Istraživanja su pokazala koliko europske zemlje zaostaju po pitanju pisanja znanstvenih članaka na svoju temu, pa tako ulogu otvaranja diskursa preuzimaju mediji, u ovom slučaju televizijska serija. Uz otvoreni razgovor bitno je potaknuti i institucije na uvođenje spolnog odgoja ili zdravstvenog odgoja u školski kurikulum. Dotaknut ću se seksualnog ponašanja mladih i što utječe na isto, poput utjecaja pornografskog sadržaja. Osvrnut ću se na istraživanje sprovedeno u jednoj hrvatskoj školi među učenicima i učenicama i kakvo je njihovo viđenje o seksualnosti, maloljetničkim trudnoćama, itd.

Spolne bolesti i zaštita, su jedna zasebna tema koja se obradila i u seriji, ali su i bitna komponenta spolnog odgoja i brige o zdravlju. Uz homoseksualnost koja nije novitet na televizijskim ekranima, u seriji su se obradila viđenja aseksualnosti i panseksualnosti. Suvremena serija koja na vrlo humorističan način oblikuje i približava seksualnost gledateljstvu s ciljem promišljanja problematike nedostatka seksualnog odgoja u današnjem kurikulumu.

2. Što je seksualnost i zašto je proučavamo?

Kada proučavamo naše društvo od ranijih civilizacija do današnjeg razdoblja, primjećujemo kako se seksualnost, kao tema, provlačila kroz umjetnost, literaturu, u konačnici i kulturi. Svatko od nas ima osjećaje, ali za razliku od osjećaja, seksualnost je nešto što počiva na našem osobnom stajalištu. *Imajući na umu osobne, javne i povijesne izvore našeg seksualnog naslijeđa, možemo proširiti i produbiti naše razumijevanje izučavanjem seksualnosti s biološkog, psihosocijalnog, ponašajnog, kliničkog i kulturološkog stajališta.*¹ Stoga kad proučavamo seksualnost moramo imati na umu koliko smo mi ljudi, kao bića, kompleksni. Bez obzira na kompleksnost, važno je baratati znanjem kako bi spoznali promjene koje se događaju u našem biću. Takve spoznaje ne pomažu samo nama, baratanje znanjem i činjenicama o seksualnosti i seksualnom zdravlju, pomaže i onima oko nas. To mogu biti djeca, mladi, pa čak i stariji. Prvenstveno je bitno otvoriti razgovor o seksualnosti i ne ga percipirati kao nešto strašno ili nelagodno, a kamoli nepristojno.

U knjizi *Ljudska seksualnost*, autori Masters, Johnson i Kolodny navode citat Bronislawa Malinowskog: *...seks primitivnom stanovniku Južnog mora, kao ni nama, nije samo fiziološka potreba; on uključuje ljubav i milovanje; on postaje temeljem časnih običaja kao što su brak i obitelj; on prožima umjetnost i čini njezinu draž i čar. On dominira gotovo svakim aspektom kulture. Seks, u svom najširem značenju..., više je sociološka i kulturološka sila negoli puki tjelesni odnos dviju osoba.*² Na pitanje 'što je seksualnost' je teško odgovoriti s obzirom da označava sve aspekte seksualnosti, od toga da netko jest i da se osjeća seksualno. Autori Masters, Johnson i Kolodny napominju kako možemo razlikovati seksualne aktivnosti: ljubljenje, snošaj, masturbacija.. Zatim seksualno ponašanje, poput koketiranja, 'hodanje', čitanje erotskih magazina. Zatim vrste seksa, kao što su rekreacijski, prokreacijski ili relacijski. I sve su to kategorije koje je bolje razvrstati u dimenzije, a to bi bile: biološka, psihosocijalna, ponašajna, klinička i kulturološka dimenzija. Kulturološki stavovi prema seksualnosti nisu jednaki, u nekim društvima su bili, pa i ostali nepoznanica, poput ljubljenja. Pripadnicima plemena Thonga, koji kad su vidjeli Europljane kako se ljube sa smijehom su zaključili kako jedu jedno drugom slinu i prljavštinu. Zato kada govorimo o seksualnosti moramo znati kako ono što je uobičajeno za nas, možda nije u drugim kulturama. Vremena se mjenjaju. U nekim društvima u prvj polovini dvadesetog stoljeća bilo je normalno da žena nije stupila u seksualne odnose prije braka, dok je danas sasvim uobičajeno da mladi parovi žive zajedno prije nego li

¹ William H.Masters, Virginia E. Johnson, Robert C. Kolodny: *Ljudska seksualnost*, Naklada Slap, 2006:2

² William H.Masters, Virginia E. Johnson, Robert C. Kolodny: *Ljudska seksualnost*, Naklada Slap, 2006:3

uđu u bračnu zajednicu. Masters, Johnson i Kolodny navode tri trenda koja su odigrala bitnu ulogu u evoluciji kulturoloških stavova prema seksu i seksualnosti u Americi u posljednjih nekoliko desetljeća: prvi je popuštanje stereotipa u spolnim ulogama, dakle kako osoba pokazuje svoju muškost ili ženskost u društvu. Žene su oduvijek prikazane pasivne, dok su muškarci kao snažni seksualni agresori. Drugi trend je široki pogled na seksualnost, radi otvorenosti u medijima, televizijskom i filmskom sadržaju, seks je postao manje sraman. Treći trend je popularizacija rekreativnog i relacijskog seksa za razliku od prokreacijskog. Kulturološki se trendovi konstantno mijenjaju, stoga je teško iznijeti bilo kakvu tvrdnju kako će se razvoj seksualnosti kretati.

2.1. Kratak uvid u povijesni pregled seksualnosti

Malobrojni su prvi opisi seksualnog ponašanja prije 1000. g. prije Krista. Incest je već tada bio ustanovljen kao tabu, žene su smatrane vlasništvom, a muškarci su mogli imati više seksualnih partnerica. Seks je tada bio prihvaćen kao svakodnevna pojava u životu, pa je tako i primjerice prostitucija bila raširena. Tek s pojavom židovstva primjećujemo pojavu mješavine seksualnih stavova. U knjigama Starog zavjeta, koje su temeljni izvor židovskog zakona, postoje pravila o seksualnom ponašanju: preljub je zabranjen u Deset Božjih zapovijedi, dok su homoseksualne aktivnosti strogo osuđene. Istodobno se na seks gleda kao kreativnu i ugodnu aktivnost kao što je opisano u *Pjesmi nad pjesmama*. U Staroj Grčkoj je muška homoseksualnost bila prihvaćena u nekim oblicima uz oduševljenje. Odnos između adolescenta i odraslog muškarca je bila normalna pojava. Odrastao muškarac je bio odgovoran za dječakov moralni i intelektualni razvoj.³ S druge strane se jako držalo do braka i obitelji iako su žene bile građanke drugog reda, a s obzirom da žene nisu imale veća politička prava od robova, teško ih se može smatrati građanima. Žena je bila pod vlasništvom najbliže muške srodne osobe, pa tako i na drugim područjima, žene su smatrane vlasništvom. U Grčkoj su žene bile poznate pod imenom *gyne*, što znači 'ona koja rađa djecu'.⁴ U kršćanstvu se za razliku od židovstva, napravila podjela između duhovne i tjelesne ljubavi: *eros*, odnosno 'požudna ljubav' te *agape*, duhovna ili netjelesna ljubav. Negativne stavove o seksu možemo pronaći u djelima sv. Augustina, kojem erotska iskustva nisu bila strana dok se nije odrekao svjetovnog života.

³ William H. Masters, Virginia E. Johnson, Robert C. Kolodny: *Ljudska seksualnost*, Naklada Slap, 2006:10

⁴ William H. Masters, Virginia E. Johnson, Robert C. Kolodny: *Ljudska seksualnost*, Naklada Slap, 2006:10

Njegovo vjerovanje o seksualnoj požudi proizlazi iz propasti Adama i Eve, čija se grešnost prenosi na djecu putem požude koja razdvaja ljude od Boga. S druge strane imamo islamske i hinduističke stavove antičkog Orijenta čiji su stvavovi bili pozitivniji. Primjerice u Kini seks nije bio nešto čega se treba bojati i nije grešan, baš naprotiv, na seksualno iskustvo se promatralo s divljenjem. Upravo je indijski seksualni priručnik *Kama Sutra* nastao otprilike u isto vrijeme kao i *Ispovijesti*, sv. Augustina.⁵ Tek se u 19. stoljeću se proučavanje seksualnog ponašanja počelo razvijati kroz medicinski model te su se zaključci temeljili na ponašanjima ljudi koja su odstupali od tadašnjih općeprihvaćenih normi seksualnog ponašanja. Važan je doprinos liječnika Richarda von Kraft-Ebinga. Navode kako su njegove teze teško prihvatljive i da se rezultati njegovih promatranja ne mogu generalizirati, međutim izdvajaju upravo značajan doprinos u prihvaćanju izučavanja seksualnosti kao relevantne teme za znanost. Tu je i Sigmund Freud , koji je naglašavao koliko su seksualne aktivnosti značajne za psihički razvoj i opće zdravlje ljudi, međutim napominju kako je on svoje zaključke temeljio na nereprezentativnim uzorcima osoba s psihičkim smetnjama.⁶

Gledajući kroz povijest vidimo kako su se stavovi i običaji vezani uz seksualnost mijenjali i da se razlikuju po zemljama. Religija jest bila osnovna snaga u oblikovanju seksualne misli, do pojave seksologije kao znanosti uz rane pristupe od Sigmunda Freuda, Havelocka Ellisa do Kinseya, Mastersa i Johnsonove čiji su pristupi imali snažan utjecaj na produbljenje znanosti o seksologiji.

Važno je spomenuti Alfreda Kinseya, utemeljitelja znanstvenih istraživanja seksualnosti. Kinsey je sa svojim suradnicima prikupio značajan broj podataka vodeći intervjue na temu seksualnih ponašanja američkih građana. Podatci su objavljeni u knjigama *Sexual Behavior in the Human Male* (1948.) i *Sexual Behavior in the Human Female* (1953.) Uz Kinseya, tu su i Masters i Johnson koji su 50-ih i 60-ih godina prošlog stoljeća prvi uveli metodu izravnog opažanja i mjerenja fizioloških seksualnih reakcija u laboratorijskim uvjetima.⁷ Autorice Antičević i Šodić navode kako Hrvatska zaostaje u takvom tipu istraživanja, što se vidi po broju objavljenih publikacija. Odgovor na pitanje zašto je to tako, pojašnjavaju u svojem radu: *Istraživanja seksualnosti su specifična u odnosu na druga istraživačka područja prema sljedećim karakteristikama: prvo, obuhvaćaju osjetljiva područja ljudske o kojima ljudi često nerado izvještavaju, što otežava metodološku konceptualizaciju i povećava pogrešku mjerenja;*

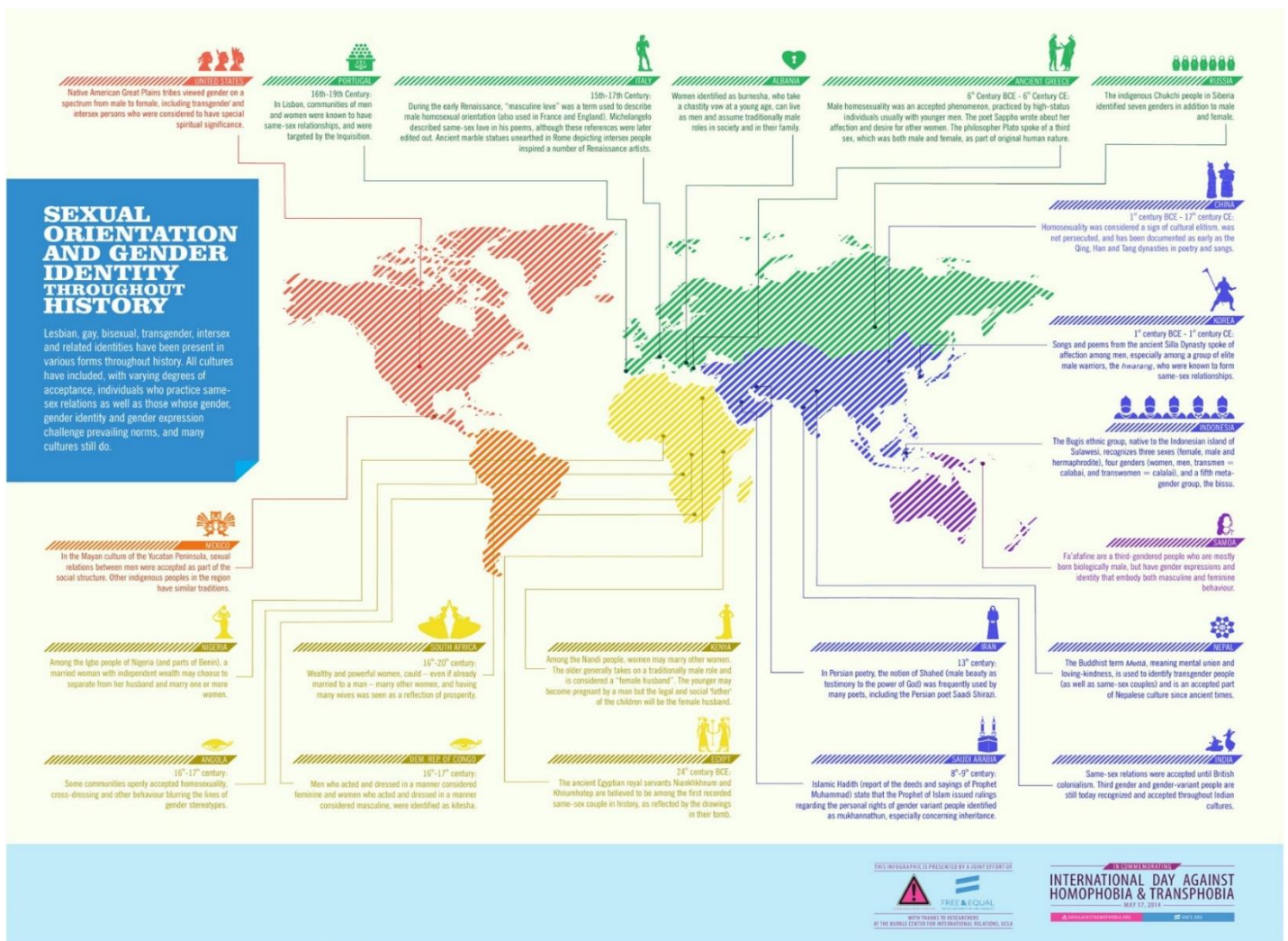
⁵ William H. Masters, Virginia E. Johnson, Robert C. Kolodny; *Ljudska seksualnost*, Naklada Slap, 2006:11

⁶ Vesna Antičević, Lidija Šodić; *Metodološke osobitosti istraživanja seksualnosti*; Preg.rad, 2014:292

⁷ Vesna Antičević, Lidija Šodić; *Metodološke osobitosti istraživanja seksualnosti*; Preg.rad, 2014:292

drugo, poimanje seksualnosti u velikoj je mjeri ovisno o kulturološkim utjecajima (npr. različita kulturološka određenja seksualnosti, društveni stavovi o seksualnosti te učinci etničkog porijekla vjerskih uvjerenja, osobnih iskustava i obrazovanja na seksualnost često se u istraživanjima teško mogu kontrolirati) (Greenberg i sur., 2014); treće, istraživanja seksualnosti su interdisciplinarna pa istraživači koriste različite metodološke pristupe, što otežava interdisciplinarnu znanstvenu komunikaciju.⁸ Cilj istraživanja seksualnosti je dobivanje preciznih podataka kojima dobivamo uvid u širu sliku. Istraživači se koriste online kvantitativnim istraživačkim metodama, ali i terenskim radom što je oduvijek bilo bitno za granu antropologije.

Mapa je ilustracija seksualne orijentacije rodova kroz povijest (Izvor: <https://othersociologist.com/sociology-of-sexuality/>)



⁸ Vesna Antičević, Lidija Šodić; *Metodološke osobitosti istraživanja seksualnosti*; Preg.rad, 2014:293



Margaret Mead na izletu, na otoku Bali. (Izvor: <https://www.theatlantic.com/health/archive/2013/02/sex-lies-and-separating-science-from-ideology/273169/>)

2.2. Margaret Mead o razdoblju rane mladosti (*Sazrijevanje na Samoi*)

U periodu kada je knjiga *Sazrijevanje na Samoi* izašla, svijetu je i ideja kulture bila nova. Kultura kao sklop misli, ideja, pokreta, proizvedeni od društva u kojem smo kao pojedinci odgojeni. Margaret Mead se 1925. kao mlada djevojka zaputila na Samou s ciljem proučavanja čovjekovih mogućnosti, karaktera i dobrobiti, što ovisi od onoga o čemu mladi uče i od društvenih sporazuma koji vladaju u društvu u kojem je čovjek rođen i odrastao.⁹ Njeno istraživanje temelji se na proučavanju 68 djevojaka iz tri sela otoka Ta'u. Njezino istraživanje bilježi koliko je homogenost tog društva utjecala na period adolescentske dobi djevojaka u smislu smanjenih konflikata, a time i stresa za razliku od zapadnjačkih društava. Kada pogledamo takvo društvo i takav način života koji je zbog svoje 'izolacije' od vanjskih utjecaja koje imaju adolescenti u našim sredinama, ono je izuzetno homogeno, pa tako i te djevojke koje je Mead proučavala, nisu zapravo imale mogućnost osobnih izbora ili prohtjevanja. Ista knjiga je dobila mnoge kritike prvenstveno zbog njene primjene dokaza sakupljenih kroz istraživanje upravo na adolescente koji žive u Americi. Osim toga romantizirala je način samoanskog života, uz to su se neki Samoanci uvrijedili zbog njenih opisa samoanskih

⁹ Margaret Mead; *Sazrijevanje na Samoi*; Prosveta – Beograd; 1978:12

adolescenata. Jedna od većih kritika je ona Dereka Freemana s kojim je korespondirala putem pisama, koje je on nakon njene smrti objavio. Na to ću se posebno osvrnuti u poglavlju 2.3.

Zaključak koji možemo izvući iz Margaretinog rada je njena potreba da ukaže američkim adolescentima kako razdoblje adolescencije ne mora nužno biti stresno i kako je ono zapravo produkt kulture u kojoj živimo. Osim toga kroz njezin rad imamo mogućnost proučiti kulturnu različitost. Ukazala je na to kako su rodne uloge produkt kulturnih obrazaca i kako ljudske kulture mogu biti integrirani sustavi. Bitno je naglasiti koliko je njezin rad u ondašnja vremena bio kontroverzan. Mead je u ondašnja vremena bila progresivna, pisala je o temi koja je bila tabuizirana, međutim svako vrijeme donosi neku svoju tabu temu, a na nama je, kao društvu, red da se prema svakoj temi postavimo konstruktivno. Seksualnost je i danas tabuizirana, no to je ono na što ću se osvrnuti posebno u poglavlju vezano na seriju *Sex Education*.

2.3. Derek Freeman i njegov kritički osvrt na rad Margaret Mead

U knjizi *Diltheyev San: Ogledi O Ljudskoj Prirodi i Kulturi*, Derek Freeman kritizira Meadovu i njezin istraživački rad. U svojoj drugoj knjizi *Margaret Mead i Samoa: Stvaranje i rušenje antropološkog mita*, on prikazuje podatke koji ukazuju kako su Meadovu za vrijeme njenog boravka na Samoju njene prevoditeljice ili 'kazivačice' zapravo obmanule, odnosno, davale joj krive informacije: *Prikaz Meadove je toliko netočan (kao što je Eleanor Gerber izvijestila 1975. godine) da su mnogi Samoanci vjerovali da njezine »kazivačice mora da su pričale laži kako bi je zadirkivale«*. Godine 1983., međutim, posve je nedostajalo podupirućih dokaza za takvo uvjerenje.¹⁰ Freeman se za vrijeme posjeta Američkoj Samoju 1987. godine upoznao s Fa'apuom Fa'amu, upravo Meadovom prijateljicom. U spornom videozapisu, snimljenom 13. studenog 1987. godine, kazivačice pričaju kako su u potpunosti obmanule Margaret u svezi seksualnih običaja Samonaca. Osvrnuo se i da nije dovoljno izložila nasilje među Samoancima, koje je u svojim zapisima potencirao, pa mu je isto zamjereno od strane drugih znanstvenika. Osim toga, zamjerio joj je nepoznavanje jezika te nedovoljno naglašavanje utjecaja biologije na ponašanje kao i nedovoljno provođenje vremena u društvu mladih Samonaca.

¹⁰ Derek Freeman; *Diltheyev San: Ogledi O Ljudskoj Prirodi I Kulturi*; Jesenski i Turk, Zagreb; 2016:130

2.4. Problematika proučavanja seksualnosti i metode u praksi

Spomenula sam u uvodu u seksualnost kako je ona bila tema u književnom diskursu, izuzev književnosti, ispunjavala je i medicinski, pravni, pedagoški, arhitektonski.. U svojoj knjizi *Ljubavni kod: ljubav i seksualnost između tradicije i znanosti*, autorica Tea Škokić govori kako je uobličavanje seksologije zapravo nezavršen proces. Teško ju je uobličiti kad imamo malo informacija, barem što se tiče europskih istraživača, za koje Škokić napominje kako i danas izostavljaju teme poput menstruacije, spolnog odnosa, homoseksualnosti, mijenjanja partnera, itd.¹¹ Seksualnost je na našim prostorima još uvijek tabu. S nelagodom se o njoj konverzira, pa se i teže istražuje. Istraživanja su interdisciplinarna, pa su stoga i metode istraživanja različite. Antičević i Šodić spominju *offline* i *online* kvantitativne metode istraživanja, koje imaju svoje prednosti ali su i ograničene zbog svoje specifičnosti provođenja. Navode neeksperimentalne metode, koje se protežu od *metode slučaja* kroz koju se najčešće istražuju seksualni poremećaji, zatim fizičke ili emocionalne teškoće te se promatraju netipična ponašanja. Uz *metodu slučaja* tu je i *metoda opažanja* koja je upotrebljiva u znanstvenim područjima, međutim kad se radi o istraživanjima o seksualnosti nije izražajno primjenjiva zbog same ljudske intime, no i tu je zabilježeno značajno istraživanje Mastersa i Johnsonove koji su u laboratorijskim uvjetima došli do saznanja o fiziološkim promjenama za vrijeme seksualnog uzbuđenja. Samoprocjenske metode, odnosno upitnici i intervjui spadaju pod *metodu ankete* i najčešće se koriste u istraživanjima seksualnosti. Uzorkovanje je dosta upitno kod ove metode kao i statistički izračun, s obzirom da ponekad usred istraživanja, zbog samog obujma istog, dolazi do problema nedostupnosti ispitanika ili nevoljkog odgovaranja zbog količine intimnih pitanja, pa istraživači mogu postaviti svoje rezultate, na temelju, npr. jedne institucije, fakulteta, kao sveukupni rezultat jednog djela populacije, što je u tom slučaju nereprezentativno. Uz nedostupnost ispitanika tu je i nespремnost istih. Šodić i Antičević navode kako se rijetko kad događa da nekom ispitivanju pristupi 100% odabranih ispitanika. Odaziv se kreće oko 94-97%, pa se postavlja pitanje, je li moguće da je seksualnost ispitanika koji ne pristupe istraživanju, drugačija? Istraživanja naravno ukazuju na to kako ispitanici koji pristupaju istraživanju, otvorenije gledaju na seksualnost i da su seksualno iskusniji. Uz metodu ankete tu je i metoda eksperimenta. Ona se odvija u laboratorijskim uvjetima i za razliku od ostalih metoda sadrži tu sistematsku kontrolu koja omogućuje ispitivaču da u kontroliranim uvjetima nadzire reakcije ispitanika. Uz modernizaciju i tehnološki napredak uvedena je i CASI

¹¹ Tea Škokić; *Ljubavni kod: ljubav i seksualnost između tradicije i znanosti*; Biblioteka Etnografija, Zagreb; 2011:70

tehnologija (*Computer-assisted self-interview*), uz pomoć koje se smanjuje negativan učinak nazočnosti osobe koja provodi intervju. Tako s *offline* metoda prelazimo na moguće i pozitivnije učinke *online* metoda, koje olakšavaju ispitanicima da anonimno i otvoreno participiraju u istraživanju. Naravno, ona se odnosi i na ispitanike koji nisu u mogućnosti putovati, pa to gledamo kao pozitivan utjecaj na vremensko i financijsko izdvajanje. Međutim, postoji i negativna strana *online* metoda, a to jest sumnja u identitet ispitanika. Na to se vežu ostala etička pitanja, poput potpune svijesti pravila, pa tako i pravilnika koji se inače ispitanicima pročita prije provođenja upitnika u *offline* metodama. Etička pitanja imaju bitnu svrhu prvenstveno zbog zaštite ispitanika koji spadaju u mlađu dobnu skupinu.¹²

3. *Sex Education* (Netflix, 2019.)

U prethodnim poglavljima nastojala sam postaviti bazu na koju ću se osvrnuti kroz analizu Netflixove serije *Sex Education*. Od povijesnog pregleda i pogleda na seksualnost, do istraživanja Margaret Mead. Za početak, par uvodnih riječi o samoj ideji serije čiji scenarij i režiju potpisuje Laurie Nunn, dok u glavnim ulogama igraju Asa Butterfield, Gillian Anderson, Emma Mackey, Ncuti Gatwa, James Purefoy i mnogi drugi.

Serijska je svoju premijeru imala u siječnju 2019. godine i tijekom protekle godine dogurala do dvije uspješne sezone (2019. i 2020.) i treće koja je u fazi snimanja, a predviđena je za premijerno prikazivanje u 2021. godini. Ako pogledate foršpan ili trailer serije, možda se možete osjećati prevareno jer na prvu steknete dojam da je to još jedna od mnogih serija namijenjenih adolescentima. Iako samo ime sugerira da se tu krije nešto puno ozbiljnije ili čak – edukativnije. Uvod u seriju je jednostavan i intrigantan, a radnja prati nesigurnog, seksualno neiskusnog i ambivalentnog srednjoškolca Otisa Millburna (Asa Butterfield), čija je majka, Jean Millburn (Gillian Anderson), seksualna terapeutkinja. Otis nam je predstavljen u svojoj ranjivoj fazi, dok prolazi kroz nesigurnosti vezane za svoju seksualnost. No, nije jedini. Mnogi Otisovi vršnjaci imaju neki problem s kojim se ne mogu nositi. Glavni protagonisti ubrzo shvaćaju da lijek leži zapravo u Otisu, koji za jednog srednjoškolca solidno barata znanjem i spoznajom međuljudskih odnosa te seksualnošću. Kao inspiracija za njegov angažman seksualnog terapeuta, poslužila je njegova majka i činjenica da je tema seksa u njihovom kućanstvu sasvim ležerna i potpuno otvorena. Otis pokreće svojevrzni 'biznis', odnosno kliniku

¹² Vesna Antičević, Lidija Šodić; *Metodološke osobitosti istraživanja seksualnosti*; Preg.rad, 2014:293-302

sa svojom kolegicom. Pritom biva suočen s različitim problemima koji muče njegove kolege i iako se čini da nešto može poći po zlu, Otis odlučuje krenuti iz korijena i aktivno se angažirati u njihovom rješavanju. Serija obiluje scenama seksa, masturbacije, jezikom požude ili 'dirty talk', eksperimentiranja, promiskuitetnosti ali i onim češće zastupljenim temama koje su se uobičajeno provlačile kroz serije namijenjene mladima, poput homoseksualnosti, socioekonomske problematike, ljubavnih veza, prijateljstva. Sve to uz dozu šarma i mogli bi reći da su to 'klišeji' teme koje često vidamo, no ovaj put je na seksualnost postavljen imperativ.

3.1. Seksualni ili zdravstveni odgoj

Jasan i najvidljiviji problem na koji nam serija ukazuje jest nedostatak seksualnog odgoja u današnjem školstvu, a ako i postoji, kurikulum nije dovoljno kvalitetno razrađen. Česte su rasprave oko toga koliko se profesori uz roditelje trebaju angažirati u otvaranju tog diskursa sa svojom djecom. S obzirom na to da su adolescenti ključni dio populacije koji se trebaju osvijestiti problema spolnog nasilja, neželjenih maloljetničkih trudnoća, spolno prenosivih bolesti..., moraju biti svjesni rizika, ali i znanja s kojim mogu umanjiti negativne statističke podatke. Postoji tradicijski i holistički pristup seksualnosti. Tradicionalan je onaj kroz koji se iznose rizici i posljedice, što se u konačnici adolescentima zamjeri i odbija. Dok holistički pristup nudi mladima otvoreniji pristup nudeći im informacije o njihovoj spolnosti, načinu razumijevanja koje mogu primijeniti u fazama odrastanja. Da ne gledaju na spolni odgoj kao nešto podrugljivo i smiješno, već kao komponentu svog života kroz koji mogu donijeti racionalne odluke.¹³

U seriji, kao jedan od prvih primjera koji je ujedno i 'kotačić' koji je nagnao Otisa da ozbiljnije pomogne svojim kolegama, je Adamova (Connor Swindells) situacija. Adam ima poteškoća s seksualnim klimaksom. U nadi da će riješiti svoj problem i pritom impresionirati svoju djevojku, Adam popije tri tablete Viagre radi kojih zadobije bolnu erekciju. Adam je kao lik prezentiran kao nasilnik. No u suštini je prestrašen, frustriran i potlačen sin jedinac, čiji je strog i konzervativan otac ujedno i ravnatelj škole. Dok je Adam doma manji od makovog zrna, u školi je nestašan grubijan koji se uporno inati svome ocu. Njegova seksualnost je dovedena pod upitnik i zapravo shvaćamo kako svo to grubijanstvo plod vlastitog straha i nezadovoljstva s obzirom na svoju biseksualnost. Bolna erekcija splasne nakon što Adam ispoli svoju dušu

¹³ Izvor: [https://www.azoo.hr/images/razno/Prirucnik - Standardi spolnog odgoja u Europi.pdf](https://www.azoo.hr/images/razno/Prirucnik_-_Standardi_spolnog_odgoja_u_Europi.pdf); str.7

Otisu, koji mu savjetuje da ovlada svojim narativom. Taj primjer možemo sagledati kao idealnim uvodom u prihvaćanje sebe kao pojedinca i mogućnost prigrljivanja seksualnosti i potencijalnih izazova koje nam odrastanje donosi. Lik Otisa prezentiran je kao blagoglagoljiv, snalažljiv i educiran mladić koji se čini kao da drži sve konce u svojim rukama, međutim, bez obzira na komičnu potrebu korištenja Otisa za nekakav prevrat u seriji, primjećujemo nužnost profesionalne pomoći koja je nužna za bolje razumijevanje pitanja seksualnosti i edukacije djece u školama. Koliko je bitno uvođenje standarda spolnog odgoja u školama i činjenica koliko su europske zemlje kaskale u uvođenju iste, stoji da je Savezni centar za zdravstveno obrazovanje, BZgA iz Kölna u suradnji sa Svjetskom zdravstvenom organizacijom u području spolnog i reproduktivnog zdravlja, u bliskoj suradnji sa skupinom stručnjaka, sažeo je dokument pod nazivom *Standardi spolnog odgoja u Europi* iz 2010. godine. U dokumentu se navodi podatak kako je Švedska prva europska zemlja koja je 1955. godine uvela predmet spolnog odgoja u škole. Tek su se kasnije 70-ih i 80-ih godina Njemačka, Austrija, Nizozemska i Švicarska. Irska je među posljednjim zemljama koja je tek 2003. uvela predmet u škole što dovoljno govori o utjecaje religije kao opozicije. U 2001. godini objavljena je Europska regionalna strategija za spolno i reproduktivno zdravlje Svjetske zdravstvene organizacije. Upravo je ta strategija poticala članice Europske Unije da pomognu adolescentima u izgrađivanju životnih vještina, da se obrazuju po pitanju spolnosti i reprodukcije, a da bi to bilo moguće, nužno je ustanoviti zakonodavni okvir za reviziju zakona i politika kako bi se svakom adolescentu pristupilo ravnopravno.¹⁴ Važno je napomenuti da je Svjetsko udruženje za spolno zdravlje objavilo 2008. godine deklaraciju o spolnom zdravlju, a i taj dokument prepoznaje spolna prava kao ključan element u ostvarenju spolnog zdravlja za sve. S vremenom se razvio strah kako bi posebna edukacija mladih o spolnom odgoju zapravo povećala spolnu aktivnost kod mladih, međutim istraživanja su potvrdila kako to nije tako. Ono što je primjetljivo je kako je adolescentima možda draže slušati ili učiti o spolnom odgoju iz neformalnih izvora poput roditelja ili iskustva prijatelja, dok se neki zbog osjećaja bliskosti s roditeljima odlučuju za samoinicijativnim traganjem za informacijama služeći se internetom. *Međutim, velik dio tih informacija, posebno onih koji se odnose na spolnost, iskrivljen je, neuravnotežen, nerealističan i često degradirajući – napose za žene (internetska pornografija).*¹⁵

¹⁴ Izvor: <https://www.azoo.hr/images/razno/Prirucnik - Standardi spolnog odgoja u Europi.pdf> ; str. 18

¹⁵ Izvor: <https://www.azoo.hr/images/razno/Prirucnik - Standardi spolnog odgoja u Europi.pdf> ; str. 23

3.2. Seksualnost u Jugoslaviji

Tijekom 20. stoljeća seksualnost je prošla kroz revoluciju, stoga s razlogom 20. stoljeće u tom kontekstu nazivamo – stoljećem seksa. Seksualni običaji su liberalizirani. Na seks se prestalo gledati kao oblik prokreacije, već kao način užitka. Usavršile su se kontracepcijske metode, koje su ujedno postale i dostupnije, predbračni seks je postao prihvatljiviji, pa je time i konzumacija seksa u braku napravila raskorak od one tradicionalne ideje kako bi seks trebao služiti za osiguranje potomaka. *Prema Dagmar Herzog, seks u 20. stoljeću je središnji kod formiranja individualnoga identiteta, dolazi do kontroliranja plodnosti, odnosno odvajanja seksualnog užitka od reprodukcije, a također dolazi do pretjeranoga naglašavanja seksualne orijentacije.*¹⁶ Za šezdesetih i sedamdesetih godina u Hrvatskoj, o seksualnosti se malo pisalo i istraživalo. Teško je pronaći znanstvene zapise na tu temu, no ono što je dostupno su novinski članci te znanstveni članci koji su produkt provođenja anketa među srednjoškolcima i studentima koji su objavljeni u časopisu *Arhiv za zaštitu majke i djeteta*.¹⁷ Zahvaljujući Aleksandru Štulhoferu i njegovoj knjizi *Striptiz kultura*, doznajemo o utjecaju medija na seksualnost u Sjedinjenim Američkim Državama u kojima je seksualna revolucija bila u uzletu te na koji su je način širili po cijelom svijetu. Problem leži u manjku informacija o povijesnim okolnostima i mogućem odvijanju seksualne revolucije u Jugoslaviji. Nebojša Jovanović bavio se pitanjem rodni uloga na filmu u Jugoslaviji s posebnim osvrtom na Bosnu i Hercegovinu, kao i Milan Ristović koji se bavio privatnim životom Srba u 20. stoljeću, a bavio se i promjenom položaja žena te promjene u pogledu na seksualnost. Upravo je Ristović napravio važan iskorak na prostoru post-jugoslavenske historiografije svojim izdanjem na temu seksualnosti u 20. stoljeću. Doprinosi i izgled bračnog i obiteljskog života Aleksandre Pavičević, zatim seksualnost između privatnog i javnog Predraga Markovića, zatim Radina Vučetić o ženama između 1918. i 1941. godine te ženama o socijalizmu Vere Gudac – Dodić. I upravo se doprinosi tih autora predstavljaju kao metodološki i konceptualni primjer, na koji način na temelju studije slučaja se može promatrati promjena u seksualnom životu u Jugoslaviji u 20. stoljeću.¹⁸

Kad spominjem promjene, napomenut ću značaj studentskog protesta 1968. godine u Jugoslaviji koji je zahvatio cijeli svijet, a cilj im je bio zahtijevanje slobodne ljubavi. Šezdesete

¹⁶ Zrinka Miljan; Seksualna revolucija u Hrvatskoj 1960-ih i 1970-ih; Zagreb; 2018:1

¹⁷ Zrinka Miljan; Seksualna revolucija u Hrvatskoj 1960-ih i 1970-ih; Zagreb; 2018:24

¹⁸ Zrinka Miljan; Seksualna revolucija u Hrvatskoj 1960-ih i 1970-ih; Zagreb; 2018:25

godine u Jugoslaviji obilježilo je popuštanje pritiska vlasti na medije, pa su tako mediji odigrali veliku ulogu po pitanju seksualne revolucije što je u ondašnja vremena bio napredak s obzirom na postojeću cenzuru medija. Novine poput *Vjesnika* i *Komunista*, objavljivali su sadržaj vezan za seksualnu revoluciju. Uz njih su tu bile i novine i časopisi namijenjeni mladima, poput *Pop ekspresa*, *Studentskog lista*, *Poleta*, *Eve i Adama*, *Čika*, *Plavog vjesnika*, *Starta* i *Erotike*. Miljan navodi kako bez obzira na emancipaciju žena, promicanje seksualne slobode, sve je to bilo pod kontrolom partije s ciljem održavanja mira, stoga je ovo zanimljiv primjer dopuštenog javnog izražavanja ljubavi kod mladih, dok primjerice jugoslavenske istočne zemlje, takvu slobodu nisu dozvoljavale.¹⁹ Seksualna revolucija u tadašnjem sistemu najviše utjecaja imala je na mlade, a posebno na žene koje su razvile svjesnost svoje političke i društvene uloge, kao i moći donošenja odluka o svojem tijelu. Sanja Đurin piše kako je 1952. godine Savjet za nauku i kulturu vlade FNRJ, uveo program društvenog i moralnog odgoja čiji je glavni cilj i zadatak bio *da kod učenika razvija kulturne navike i da odgaja osobine socijalističkog čovjeka, koje će im omogućiti da postanu što bolji članovi naše socijalističke zajednice.*²⁰ Prema tom programu učenici u osnovnim školama učiti će o vrijednostima poput istinoljublja, povjerenja i predanosti zajednici. Dok je seksualni odgoj poučavan tek u srednjim školama, a osmišljen je i prezentiran kroz teme poput: *Ljubav i uzajamni odnosi mladića i djevojke. Shvaćanje klasika marksizma-lenjinizma o ljubavi između muškarca i žene. Ljubav humanizira osjećaje kod ljudi i pridonosi jačanju karakternih osobina (nježnost, plemenitost, samopožrtvovanje, radni elan). Razna naopaka shvaćanja odnosa muškarca i žene. Prostitucija kao rezultat društvenih odnosa u kapitalizmu. Materijalna korist igra presudnu ulogu u odnosu između muškarca i žene. Sitnoburžoaska i anarhistička shvaćanja svođenja ljubavnih odnosa između mladića i djevojke na fiziološku stranu (dehumanizacija i siromašenje čovjekove ličnosti na taj način; lišavanje jednog značajnog faktora u čovjekovoj životnoj djelatnosti; otupljivanje niza karakternih crta kod mladog čovjeka; lišavanje jednog od najznačajnijih činilaca čovjekove sreće u životu). Odnosi između muškarca i žene u braku.*²¹ Ove teme ni na koji način ne obrađuju tematiku seksualnosti, pa tako tek 1960. godine vidimo napredak, kada se u kurikulumu za sedmi razred u sklopu predmeta biologije uči o građi, funkciji, životu i reprodukciji živih bića, dok je u osmom razredu naglasak upravo na ljudskoj reprodukciji. Uskoro je program seksualne edukacije uveden od prvog razreda osnovne škole, nastavnicima se naglašavalo da prema učenicima postupaju razumno i s poštovanjem, a ujedno su bili pozvani i da upozore učenike

¹⁹ Miljan, Zrinka; Seksualna revolucija u Hrvatskoj 1960-ih i 1970-ih; Zagreb; 2018:75

²⁰ Izvor: <https://www.xxzmagazin.com/seksualni-odgoj-u-jugoslaviji-19511990>

²¹ Izvor: <https://www.xxzmagazin.com/seksualni-odgoj-u-jugoslaviji-19511990>

na suvremene progresivne i socijalističkom društvu primjerene stavove i postupke.²² Spolnim odgojem u školama može se i minimalizirati problematika zloupotrebe interneta i njegovog sadržaja te na koji način ono može utjecati na ponašanje adolescenata.

3.3. Utjecaji na seksualno ponašanje mladih

Osim bioloških promjena kroz koje adolescenti prolaze i s kojima se na različite načine pokušavaju nositi tu je i utjecaj društva, kulture, medija.. Adolescenti prolaze kroz svoj nježan period života, pomalo i naivan s obzirom na količinu neprovjerenih informacija koje im se nude, a oni ih 'konzumiraju'. Primjećujemo kako se fizički razvoj, a s njime i spolna zrelost odvijaju sve ranije, s druge strane osamostaljenje zbog školovanja koje je prolongirano dolazi kasnije.²³ Adolescenti stupaju u seksualne odnose češće iz puke radoznalosti, bijega od problema pa i dosade. Serija nam daje i takav uvid u mladenački svijet u kojem je potrebna jedna iskra i malo radoznalosti da bi seksualni odnosi postali novi oblici igranja društvenih igara ili rekreacije. No, opet nije sve crno i bijelo. Mnogi adolescenti ranije otkrivaju smisao seksa, a to je traženje užitka, romansa, povezivanje s partnerom, kako mu/njoj ugoditi. Prvi izvor kojem pristupaju su pornografske stranice. Interdisciplinarna istraživanja se mogu fokusirati na negativne aspekte i posljedice koje pornografija ima na korisnika, primjerice: *poput sklonosti seksualnom nasilju kod muškaraca, proširenosti rizičnoga seksualnog ponašanja, dječje pornografije te negativnog utjecaja na izgradnju i razvoj intimnih veza kod muškaraca i na samopouzdanje i sliku o (seksualnoj) sebi u žena čiji partner učestalo konzumira pornografiju.*²⁴ No neka istraživanja utvrdila su i postojanje pozitivnih posljedica poput utjecaja na seksualno zadovoljstvo, sklonost seksualnom eksperimentiranju i smanjenje seksualne disfunkcije u pojedinca ili u paru te zadovoljenje seksualne znatiželje u sigurnom i privatnom okruženju. To je možda i najveći naglasak i intencija spominjanja pornografije u *Sex Education*. Prikaz raznih scena gdje adolescenti proučavaju na koji sve način, s naglaskom na užitak, mogu doprinijeti svojem i tuđem iskustvu. Poznato je kako je gledanje pornografije popularnije kod muškaraca, dok žene odbijaju gledanje iste. Međutim, kako se tema seksualnosti pokušava destigmatizirati i približiti društvu kao nešto što ne mora biti tabu ili

²² Izvor: <https://www.xxzmagazin.com/seksualni-odgoj-u-jugoslaviji-19511990>

²³ R.Petani, A.Vulin; Spolno ponašanje adolescenata, njihova informiranost i mišljenje o seksualnosti Izvorni znanstveni članak; 2018:36

²⁴ Marija Brajdić Vuković i dr.: Može li pornografija pozitivno utjecati..., Revija za sociologiju 43; 2013:134

zbog čeka se ne moramo osjećati nužno loše, o čemu se također progovara u seriji, gdje možemo vidjeti isti interes i kod žena i kod muškaraca u gledanju pornografije.

U odnosu na negdašnja vremena, seksualna permisivnost je danas u porastu. I seksualna prava se polako izjednačavaju. Nekad je emotivna motivacija služila kao generalni preduvjet ulaska u seksualne odnose i naravno, bila je pripisana ženama koje su trebale održavati jedini i primaran ljubavni odnos, dok su muškarci bili po tom pitanju slobodniji. Podatak iz 2005. godine u odnosu na 1972. godinu nam govori kako je u Hrvatskoj zabilježen značajan porast *seksualne inicijacije u djevojaka*, kao i *erotske motivacije za ulazak u seksualne odnose nauštrb emotivne motivacije u oba spola, posebice u djevojaka*.²⁵ Kod djevojaka je uočen porast permisivnosti kad je riječ o stavovima prema seksualnom ponašanju, rodnim pitanjima kao i orgazmičkoj kompetenciji, jer se broj ispitanica koje nikad nisu doživjele orgazam u trideset godina smanjio, dok je broj ispitanica koje povremeno dožive orgazam, povećao za tri puta. Stupanje u seksualne odnose među adolescentima je još uvijek, kao što sam već napomenula izvan konteksta same seksualnosti. Mladići koji se upuštaju u seksualne odnose sa različitim partnericama ostvaruju to često zbog reputacije u društvu, što utječe na njihovo samopoštovanje. Djevojke, s druge strane, se isto mogu upustiti u seksualne odnose ne bi li ostvarile osjećaj pripadnosti ali i emocionalne prihvaćenosti uz pokušaj podizanja samopoštovanja.²⁶ U popularnoj kulturi često vidimo i tu tematiku koja se provlači kroz filmove, tako i serije. U *Sex Education* postoje školske grupacije i klišeji hijerarhijski odnos djevojke koja je 'kraljica Matica' koja sama bira svoje seksualne partnere, određuje članovima svoje grupe s kim se smiju, s kime ne smiju upustiti u seksualne odnose. Ono što se seriji na nekim portalima zamjera, jest grafičnost i količina scena seksa. Međutim ono što ti autori zanemaruju jest činjenica koliko je puta na nekoj komičnoj noti neka scena izvedena. Prva seksualna iskustva, koliko ona mogu biti trapava, nelagodna. Upravo zato jer su novitet mladima. Postavilo se i pitanje može li potenciranje takvih scena dovesti do povećanja rizičnog seksualnog ponašanja među mladima, što nije nikakva namjera, već upravo smjernica za otvaranje diskursa o svim oblicima seksualnog ponašanja među mladima. Zabrinutost o devijacijama seksualnosti su proizašle od konzervativnih stranaka koje smatraju kako spolni odgoj u školama može zapravo izazvati kontraefekt i potaknuti mlade da ranije stupaju u odnose.

²⁵ Marija Brajdić Vuković i dr.: Može li pornografija pozitivno utjecati..., Revija za sociologiju 43; 2013:136

²⁶ Nina Huterer, Antonella Nagy; Rizično seksualno ponašanje adolescenata; Didaskalos Vol.3 No.3; 2019:141

3.4. Adolescentsko mišljenje o seksualnosti

Istraživanje Rozane Petani i Anđele Vulin iz 2018. godine o spolnom ponašanju adolescenata, njihovoj informiranosti i mišljenju o seksualnosti. U istraživanju je sudjelovalo 100 učenika od toga je 36 ispitanika muškoga i 64 ispitanika ženskoga spola. Korištena je tehnika anketiranja čije je ispunjavanje bilo dobrovoljno i anonimno. Anketa se ispunjavala grupno u razredu, ali su ispitanici bili zamoljeni da se razmjestite (tako da između svakoga od njih bude jedno mjesto slobodno), kako bi se osigurala privatnost, a time i povećala vjerojatnost dobivanja istinitih odgovora. Iz postavljenoga problema i cilja istraživanja proizlaze sljedeći zadaci istraživanja²⁷:

1. *Utvrđiti spolno ponašanje ispitanika s obzirom na spol.*
2. *Utvrđiti informiranost o spolno prenosivim bolestima kod ispitanika s obzirom na spol.*
3. *Utvrđiti razlike u stavovima o spremnosti za roditeljstvo kod ispitanika s obzirom na spol.*
4. *Utvrđiti razlike u stavovima ispitanika u vezi pobačaja s obzirom na spol.*
5. *Utvrđiti razlike u mišljenjima o potrebi provođenja zdravstvenoga odgoja u školama s obzirom na spol ispitanika.*²⁸

Rezimirajući rezultate istraživanja pokazalo se da je udio spolno aktivnih učenika (75%) veći od udjela spolno aktivnih učenica (17%) te su se potvrdili rezultati prije provedenih istraživanja o spolnom ponašanju adolescenata u kojima ispitanici muškoga spola češće izražavaju spolnu aktivnost.²⁹ Nadalje, pokazalo se kako su ispitanici muškoga spola skloniji su rizičnijem spolnom ponašanju (*njih 74% nema stalne spolne partnere, njih 93% je imalo „partnericu za jednu noć“, 23% ih je navelo da su za vrijeme prvog spolnog odnosa bili pod utjecajem droge/alkohola*).³⁰ Učenici su pokazali relativno dobro poznavanje o problematici prijenosa HIV-a. Učenice su pokazale veću spremnost od učenika na očuvanje trudnoće i zadržavanje djeteta. *Od ukupnoga uzorka 85% učenica i 50% učenika se izjasnilo da je pobačaj ubojstvo, samo 9%*

²⁷ R.Petani, A.Vulin; Spolno ponašanje adolescenata, njihova informiranost i mišljenje o seksualnosti Izvorni znanstveni članak; 2018:41,42

²⁸ R.Petani, A.Vulin; Spolno ponašanje adolescenata, njihova informiranost i mišljenje o seksualnosti Izvorni znanstveni članak; 2018:41,42

²⁹ R.Petani, A.Vulin; Spolno ponašanje adolescenata, njihova informiranost i mišljenje o seksualnosti Izvorni znanstveni članak; 2018:41,42

³⁰ R.Petani, A.Vulin; Spolno ponašanje adolescenata, njihova informiranost i mišljenje o seksualnosti Izvorni znanstveni članak; 2018:53,54

učenica, a 20% učenika se izjasnilo da pobačaj nije ubojstvo.³¹ Nadalje, na ukupnom uzorku 48% učenika smatra da je zdravstveni odgoj potreban u školama, dok njih 49% smatra da nije.³² Kad je riječ o maloljetničkim trudnoćama, to je jedna veća tema obrađena i u *Sex Education*. Djevojka Maeve (Emma Mackey) obojana je svim predrasudama koje mogu krasiti jednu buntovnicu: od imidža, karaktera, odabira društva.. Opet je to jedan 'ukrasni okvir' kojim ona pokušava kamuflirati svoju nježnu i nesigurnu stranu. Maeve ipak nije klišeiziran primjerak buntovnice. Čvrsta je zagovornica feminizma, načitana je, bistra, ali je životne okolnosti Maeve natjeraju da ponekad donosi upitne odluke koje se ni njoj u tom trenutku ne sviđaju, kao održavanje imidža promiskuitetne djevojke. Seks u Maevinom slučaju nema romantičnu poveznicu i ponekad se čini da ga koristi kao oružje. Spletom okolnosti ostaje trudna i odlučuje se na abortus. U trenutku kada se Maeve prijavljuje u kliniku, na ulazu je dočekuje mladi par koji zagovara *pro life* odabir. Tu primjećujemo otvorenost naracije serije spram oba odabira, što je ključno za gledateljstvo i daje mogućnost rasprave. Maevin odabir abortusa je u njenom slučaju racionalan, s obzirom da je ona sama dijete roditelja koji nisu bili najbolji materijal, njenim riječima. Tu je i njen strah od nedovoljne skrbi i mogućnosti pružanja elementarnih potreba, s obzirom na njen ekonomski status. Mnogo je faktora koji mogu utjecati na terminaciju maloljetničkih trudnoća i znamo koliko je ta tema zastupljena, iako se još uvijek nedovoljno konverzira među adolescentima o njoj. *S obzirom na nedovoljnu psihičku i fizičku razvijenost trudnih maloljetnica, one su u povećanom riziku od pobačaja, preuranjenog poroda te od zaostatka razvoja ploda. Pobačaj označava prekid trudnoće prije nego što fetus može preživjeti izvan maternice. Postoje dvije vrste pobačaja, a to su spontani i inducirani. Spontani se zbivaju na prirodan način zbog zdravstvenih razloga, a inducirani se čine namjerno.*³³ Ono s čime se mlade majke često susreću jest izostanak obiteljske potpore, društva, preostaju im institucije koje su, ovisno o zemlji u kojoj se nalaze, aljkave, nedovoljno organizirane, nekapacitirane. Zato je izuzetno bitno ulagati u sustav koji bi osim znanja, mogao pružiti i adekvatnu psihološku potporu i ponuditi mladim majkama, koje se možda nalaze u bezizlaznim situacijama, mogućnost da se lakše oslove na noge. *Siromašna i dezorganizirana zajednica nosi rizičan čimbenik za iskustvo maloljetničke trudnoće jer u takvim sredinama pojedinci imaju niži stupanj obrazovanja, češće su nezaposleni, skloni su kriminalnim i drugim*

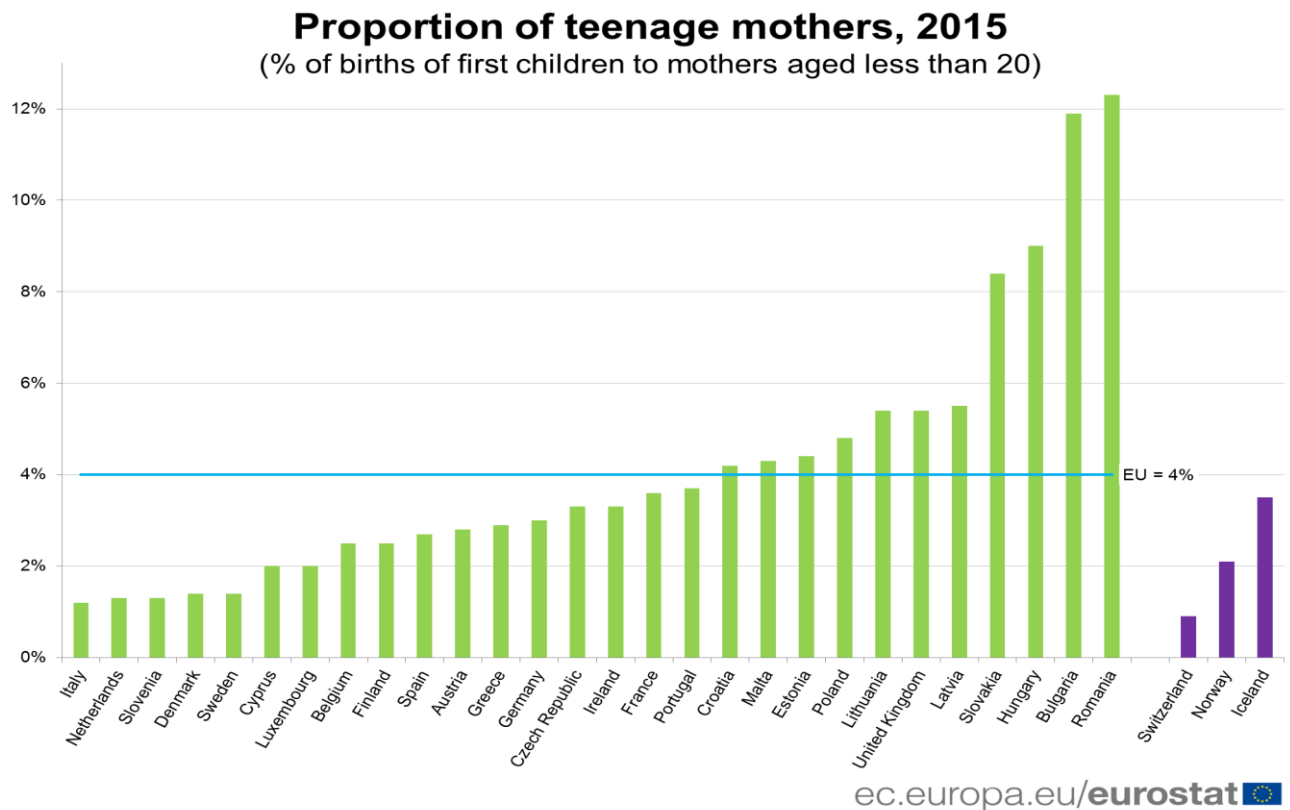
³¹ R.Petani, A.Vulin; Spolno ponašanje adolescenata, njihova informiranost i mišljenje o seksualnosti Izvorni znanstveni članak; 2018:53,54

³² R.Petani, A.Vulin; Spolno ponašanje adolescenata, njihova informiranost i mišljenje o seksualnosti Izvorni znanstveni članak; 2018:53,54

³³ Nina Huterer, Antonella Nagy;Rizično seksualno ponašanje adolescenata;Didaskalos Vol.3 No.3;2019:146

rizičnim ponašanjima među kojima je i rizično seksualno ponašanje koje za posljedicu može imati neželjenu trudnoću.³⁴

(U nastavku je graf koji prikazuje postotak rođene djece majki u dobi ispod 20 godina, iz 2015.godine)



(Izvor: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20170808-1>)

³⁴ Nina Huterer, Antonella Nagy; Rizično seksualno ponašanje adolescenata; Didaskalos Vol.3 No.3; 2019:146

4. Spolne bolesti i kontracepcija

Diljem svijeta, mladi su ljudi izloženi povećanom riziku zaraze spolno prenosivim bolestima. Problem koji se javlja kod spolno prenosivih bolesti jest neprimjetnost simptoma zaraze uslijed čega zaražena osoba uopće ne traži adekvatnu medicinsku pomoć što u konačnici može rezultirati fatalnim posljedicama, neplodnošću, širenjem zaraze... Spomenula sam problematiku zarazne bolesti HIV-a i barataju li adolescenti ikakvim znanjem. Istraživanje koje su sprovele Vulin i Petani pokazalo je da 51% ispitanika (17 M i 34 Ž) znalo da se HPV-om može zaraziti i preko zaštićenoga spolnog odnosa, a na pitanje što uzrokuje rak grlića maternice 71% ispitanika je zaokružilo točan odgovor. Međutim, iako su učenice na ovom pitanju pokazale nešto bolje znanje od učenika, što se i očekivalo, njih 17 (27%) smatra da je uzrok raku grlića maternice HIV. S obzirom na to da je rak grlića maternice bolest isključivo ženske populacije te da djevojke pohađaju ekonomsku školu i opću gimnaziju, očekivalo se da bi trebale znati odgovor na navedeno pitanje. Od 47 učenica koje su točno odgovorile na postavljeno pitanje, 6 učenica je spolno aktivnih od ukupno 11, što znači da 5 učenica koje su spolno aktivne još uvijek ne znaju što uzrokuje rak grlića maternice.³⁵

Među učestalo spolno prenosive bolesti spadaju: HPV, klamidija, herpes, ureaplazma i gonoreja. *Sex Education* se u drugoj sezoni osvrnuo na klamidiju, na pomalo humorističan način vidimo scenu u kojoj vlada opća histerija na školskim hodnicima jer se, navodno, klamidija širi zrakom. U želji da se zaštite od 'udisanja klamidije' snalažljivi srednjoškolci prodaju maske, ne samo učenicima, već i profesorima. Faktor humora u službi edukacije i ponude alternativnog rješenja, s obzirom da u seriji kolegij 'sex education' ili spolnog odgoja drži profesor biologije G. Hendricks (Jim Howick), koji jednostavno ne uspijeva pridobiti, a kamoli zadržati pažnju svojih učenika. Kao rješenje ravnatelj Groff (Alistair Petrie), dovodi Otisovu majku, da ona kao seksualni terapeut asistira profesoru Hendricksu u izvođenju nastave spolnog odgoja.

³⁵ R.Petani, A.Vulin; Spolno ponašanje adolescenata, njihova informiranost i mišljenje o seksualnosti Izvorni znanstveni članak; 2018:48

5. Aseksualnost

Aseksualnost se nametnula kao još jedna ozbiljna tema u drugoj sezoni *Sex Education*. Ne postoji određen način ili kriteriji koje bi čovjek morao ispunjavati da bi ga se proglasilo aseksualnim. Osoba sama sebe procjenjuje i sama određuje kako se osjeća. No, postoje tri faktora: privlačnost, seksualno uzbuđenje i odnosi. Definirati aseksualnost možemo kao odsustvo želje ili potrebe za seksualnim odnosima i seksualnom intimnošću. Kada je riječ o privlačnosti, aseksualnim osobama je normalno osjećati seksualnu privlačnost, ali ne i imati želju za seksualnom intimnošću s tim osobama. Seksualno uzbuđenje je normalna pojava, kao i masturbacija, međutim opet izostaje želja za seksualnim partnerom. Neke aseksualne osobe uopće ne osjećaju seksualno uzbuđenje ili je ono minimalno. U odnosima su to najčešće introvertni tipovi, samotnjaci, međutim ima i aseksualnih osoba koji se upuštaju u bračne odnose ili su izrazito socijalni.³⁶ U seriji imamo lik Florence (Mirren Mack), koja ne pokazuje želju za seksualnim odnosima, međutim Otis, s obzirom na svoje neiskustvo joj daje savjet da bude strpljiva i da se ne opterećuje radnjama drugih ljudi. Međutim, ona jest svjesna da je njena situacija drugačija nego ju on percipira, pa se obraća njegovoj mami. Izlaže svoj problem govoreći kako se osjeća slomljeno zbog nemogućnosti povezivanja i želje za seksualnim odnosima, nesvjesna koncepta aseksualnosti na koji joj ukazuje doktorica Millburn.

Sex doesn't make us whole. And so, how could you ever be broken? (Dr. Jean Millburn)

Jedan od snažnijih i ohrabrujućih trenutaka u seriji i definitivno tema koju je nužno više istražiti i pridati više prostora u diskursu. Razlog zašto aseksualnost nije toliko istražena je zbog vlastite dvosmislenosti, međutim bitno je naglasiti koliko je seksualnost fluidna, o čemu se raspravlja i u seriji. Aseksualne osobe često prolaze kroz faze potpune inercije do pokazivanja interesa, međutim, ne postoje jasna istraživanja koja bi ukazala na uzrok takvog stanja.

³⁶ Izvor: <https://www.psiholog-rijeka.com/psiholoske-teme/aseksualnost>

6. Panseksualnost ili biseksualnost?

Termin "panseksualnost" počeo je upotrebljavati Sigmund Freud u prvoj polovici 20. stoljeća. Pojam je širi od biseksualnosti zato što obuhvaća seksualnu i svaku drugu privlačnost prema svim spolovima i rodovima. *Osim muškog i ženskog, prema teoriji Anne Fausto-Sterling iz 90-ih godina prošlog stoljeća, postoje još tri spola. To su hermafroditski, muški pseudohermafroditski i ženski pseudohermafroditski. Kod hermafroditskog, osoba ima muški i ženski spol, odnosno testise i jajnike. Muški pseudohermafroditski podrazumijeva da je osoba rođena s testisima, ali ima i dio ženskog spolnog organa. Ženski pseudohermafroditski pak je osoba rođena s jajnicima, ali pritom ima i penis. Potonja tri spola često se nazivaju interseksualnima i takvo se rodi ukupno 1-2% svjetske populacije. Razilaženje spolnih organa može biti kromosomske ili hormonalne prirode, ali može se i nenamjerno izazvati tijekom trudnoće.*³⁷ Panseksualcima je spol nebitan u razlučivanju tko im je privlačan ili ne. U seriji je to Ola (Patricia Allison), jedna od glavnih likova koja prolazi kroz proces preispitivanja vlastite seksualnosti te uz svoju prijateljicu Lily (Tanya Reynolds) dolazi do te spoznaje. *Sex Education* pruža još jedno poglavlje i jedan pogled, u ovom slučaju je to panseksualnost, time otvara vrata adolescentima i pokušava približiti šarolikost ljudske seksualnosti i koliko je bitno prihvatiti je. Teme panseksualnosti i aseksualnosti su poprilično malo zastupljene, na kvalitetan način, u tv serijama, filmovima, medijima. Stoga je osvježavajuće vidjeti kako su zastupljene u ovoj britanskoj seriji.

³⁷ Marina Krleža, Razjasnimo pojmove: biseksualnost, panseksualnost i poliamorija; Femina.hr

7. Zaključak

Kako se razvijalo društvo, s njime i kultura, tako su se mijenjale seksualne norme. Ono što je nekad bila tabu tema, danas se ležernije prožima kroz svakodnevicu. Seksualnost je nekad bila usko shvaćen i predstavljen termin zbog tradicije u koju je bila uronjena, no analizom seksualnosti, primjećujem koliko ona jest nedefinirana i koliko je široka. Važno je napomenuti kako se danas još uvijek u nekim kulturama niti ne pomišlja na nešto poput ženskih prava, seksualne revolucije ili jednakih prava.

Glavna hipoteza ovog rada bila je analiza serije *Sex Education* koja je svojom dovitljivošću, izrazito kreativno, nenapadno te britkim humorom približila seksualnost ne samo mlađoj demografiji gledatelja, već i starijoj populaciji.

Gledajući seriju uronjeni smo u krhkost adolescentske dobi, želje za istraživanjem. Stječemo uvid u manje poznata područja seksualnosti, životne okolnosti koje nas oblikuju. Vrlo bitna stvar koja se nameće iz samog imena serije je seksualni odgoj koji je izuzetno bitan i nužan u toj dobi. U 21. stoljeću je nezamislivo da adolescenti nemaju stav o kontracepciji i da su neinformirani, s obzirom na dostupnost informacija. Nezamislivo je da ne znaju svoje opcije kad su u pitanju maloljetničke trudnoće, no najviše od svega nezamislivo je da se takvi i slični razgovori ne vode. Stoga nam serija ukazuje na nužnost takvog predmeta te nužnost komunikacije.

U današnje vrijeme, seksualnost nam je servirana u svim medijima, što utječe na opću populaciju na razne načine. I dalje vidimo da je u određenim kulturama tabu tema. Iz desetljeća u desetljeće pričamo o progresivnosti, radikalnim prikazima i kad pogledamo unazad, vidimo koliko je pristup Meadove u ondašnje doba bio radikalniji, dok danas nije. Kao publika se možemo uznemiriti pri količini i načinu prikaza seksualnih odnosa, pripadajućeg vokabulara. Međutim i današnje serije, pa i filmovi jednog će dana biti 'kamilica'. Diskurs raste i mijenja se. Poanta je kako je prezentacija seksualnosti u vidu humoristične serije bitna jer na taj način približava tematiku adolescentima i može ih nagnati da se ponašaju promišljenije. No isto tako su bitni i znanstveni radovi, literature, dokumentarci, razgovori kojima proširujemo vidike i učimo se prihvaćanju različitosti. Seksualnost, kao znanost i dalje je podvrgnuta žestokim raspravama, no zahvaljujući interdisciplinarnim područjima znanosti, analizama i proučavanjima i želji za razumijevanjem, postoji nada da će znanost o seksualnosti postati nešto značajnije od samo usputno – opreznog doticanja.

8. Literatura

- 1. Masters, William H., Johnson, Virginia E., Kolodny, Robert C.; *Ljudska seksualnost*, Naklada Slap, 2006.
- 2. Antičević, Vesna, Šodić, Lidija; *Metodološke osobitosti istraživanja seksualnosti*; Pregledni rad, 2014.
- 3. Mead, Margaret; *Sazrijevanje na Samoi*; Prosveta – Beograd; 1978
- 4. Freeman, Derek; *Diltheyev San: Ogledi O Ljudskoj Prirodi I Kulturi*; Jesenski i Turk, Zagreb; 2016.
- 5. Škokić, Tea; *Ljubavni kod: ljubav i seksualnost između tradicije i znanosti*; Biblioteka Etnografija, Zagreb; 2011.
- 6. Petani, Rozana, Vulin, Anđela; *Spolno ponašanje adolescenata, njihova informiranost i mišljenje o seksualnosti*; Izvorni znanstveni članak; 2018.
- 7. Brajdić Vuković, Marija, Došen, Karmen, Ghazzawi, Lejla, Tarokić, Sonja; *Može li pornografija pozitivno utjecati na žensku seksualnost? Utjecaj učestalog konzumiranja pornografije na spolni život mladih obrazovanih žena: kvalitativno istraživanje*; Revija za sociologiju 43; 2013.
- 8. Huterer, Nina, Nagy, Antonella; *Rizično seksualno ponašanje adolescenata*; Didaskalos Vol.3 No.3; 2019.
- 9. Savezni centar za zdravstveno obrazovanje, Regionalni ured Svjetske zdravstvene organizacije za Europu i Savezni centar za zdravstveno obrazovanje; *Standardi spolnog odgoja u Europi*; Okvir za kreatore političkih odluka, obrazovne i zdravstvene institucije i stručnjake; Federal Centre for Health Education, BZgA; Koln, 2010.
- 10. Freeman, Derek; *Margaret Mead and Samoa: The Making and Unmaking of an Anthropological Myth*; Penguin Books, 1986.
- 11. Merrick, Joav, Tennenbaum, Ariel, Omar, Hatim A.; *Human sexuality and adolescence*; Frontiers in Public Health, Opinion Article; 2013.
- 12. Grebe, Nicholas M., Drea, Christine M.; *Human sexuality*; Department of Evolutionary Anthropology, Duke University, Durham, NC, USA; 2018.
- 13. Krleža, Marina; *Razjasnimo pojmove: biseksualnost, panseksualnost i poliamorija*; Femina.hr, 2020.
- 14. Miljan, Zrinka; *Seksualna revolucija u Hrvatskoj 1960-ih i 1970-ih*; Zagreb, 2018

- 15. Laklija, Maja, Urbanc, Kristina; *Doživljaj vlastitog tijela i seksualnost u adolescenata s motoričkim oštećenjem*; Sveučilište u Zagrebu – Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada, 2007.
- 16. Požgaj Petra; *Seksualni odgoj u Hrvatskoj u prvoj polovini 20. stoljeća*; Pregledni članak, 2015.
- 17. Škokić, Tea; *Romantic Love*; Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb; Znanstveni članak, 2004.
- 18. Sprott, Richard; *Bisexuality, pansexuality, queer identity, and kink identity*; California State University; Research Gate, 2017.
- 19. Gvozdrenović, Mihailo; *Partnerstvo i seksualnost u socijalističkoj Jugoslaviji: između patrijarhalnosti i liberalizacije*; Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, Srbija, 2019.
- 20. Đurin, Sanja; *O politici seksualnosti u Hrvatskoj devedesetih, o diskursima koji su je oblikovali i o njezinim simptomima danas*; Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, 2012.

Izvor:

- Netflix, *Sex Education*; Redateljica: Laurie Nunn; Ujedinjeno Kraljevstvo; 2019.
- <https://www.psiholog-rijeka.com/psiholoske-teme/aseksualnost>
- <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20170808-1>
- <https://www.theatlantic.com/health/archive/2013/02/sex-lies-and-separating-science-from-ideology/273169/>
- <https://othersociologist.com/sociology-of-sexuality/>
- Đurin, Sanja; *Seksualni odgoj u Jugoslaviji 1951.-1990.*; <https://www.xxzmagazin.com/seksualni-odgoj-u-jugoslaviji-19511990>